

MÁTHÉ LYDIA:

MÁRCIUS 15

NAGYASSZONYYÁNAK...

EZ TÖRTÉNT

Borús hajnalra virrad március idusa. A halvány szürkület homályos fényt vetít egy királyutcai ház ablakára. Itt is, ott is megvilágít benne még a gyertya lángja, mintha a hosszú éj sötét nap lett volna csak, mely tündöklően fényes virradatra vár. A gyertyafényes ablakon meglebben olykor a függöny szárnya, valaki lenéz a sáros útra és állmodozón kéklet killelé. A szobában, az asztal mellett, keskeny arcú, barna hajjú, szakállas ifjú ül — tenyerébe hajtott fejfel néz maga elé a hosszú útra, melyen már fukettednek a sorok, egy vers sorai. Az ablaknál, a sarokban, fiatal asszony rövid, fekete hajára ont kékes fényt a gyertya pisllákoló hullámzása. Az asszony kezében tű van, lába mellett a padlón varrókosár és szerte az asztalkán színes kokárdák. — A halvány láng nehezen derít fel szemüket — és az ölében, piros selyemdarabból készült valami, amelyet aligha láttak eddig Pest városában — egy frigiai sapka.

A férfi az asztalnál halkán mormolja magában a rímeket; megáll, változtat rajtuk, nem sok javítani valója akadhat; inkább a gondolatok tartják legköze és a refrén, amit hangosan ismételtget: »A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk.« A falon a tik-takos óra hatót üt. Szekerek gördülnek a Király-utcaán, kapuk nyílnak, kezdődik az élet. Hat óra van. Az asszony tudja, ura megígérte barátainak, hogy nyolcra ott lesz a Pilyax kávéházban; onnan kell elindulniuk, ha nem akarnak gyávábbnak mutatkozni párisi és bécsi eszmetársaiknál. Hat óra van, — gondolja — de nem meri zavarni az urát. Vár. A szalagcsokrocskák az asztalkán, ahogy a nap halvány fénye áttör a felhők mögött, felveszik igaz színüket, megannyi piros-fehér-zöld virág lesz belőlük, melyet ezen-től az ország apraja, nagya viselni fog. Julia elrakja túszer-számját, kimegy a konyhába, hogy férjének reggelit készítsen. Nyoma sincs rajta az átvimsztott éjszakának, hajlékony termete könnyedén mozog a farokak, lábosok között; úgy járkal ott, mintha ez lenne egyetlen birodalma. Csendesem viszi be a reggelit, Csendesem jár mint a pillangó, mely szinte észrevétlenül repked a gyertyaláng körül. Csendesem teszi kezét ura vállára is, fejét lassan mellére hajtja, úgy akad meg szeme a sorokon: »A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk.« Felkapja a lapot, egyre gyorsabban, hangosabban olvassa; a nyitott ablakhoz szalad vele és Sándornak erővel kell elvenni tőle, nehogy előbb hallja szótát az utca népe, mint ahogy a magy pillanat eljön, amikor meg kell hallania.

Julia durcásan áll az asztal sarkánál. Nem érti, miért nem lehet ott a Pilyax gyülekezésén? Miért ne lehetne ott, ahogy a francia asszonyok is ott voltak a Convent ülésein, vagy most februárban a barrikádokon? Mert az asszonyok jogegyenlőségének nem virradt fel még a napja, azért ők is tudhatják, mit jelent a Szabadság, Egyenlőség, Testvériség ügyéért küzdeni.

Leosügesztett fejjel zárja be Sándor után az ajtót, sokáig hallgatja léptei kopogását a még sötét és üres lépcsőházban, aztán mikor biztos lesz benne, hogy eltávozott, berohan a kis lakásba, felkapja a frigiai sapkát, fejére teszi, a tükör elé szalad, boldogan mevetve nézegeti magát; olyan, igen, egészen olyan, mint francia asszonytársai voltak a Convent padjaiban.

Az eső újra szitálni kezd. Sietnie kell, ha be akarja érni őket. Húsz lépcsőnyire van csak a kávéháztól, amikor megpillantja Jókait, Gaált, Hamaryt. Aztán azt is észreveszi, hogy hatan vannak mindössze. Bebújik az egyik kapu alá, onnan nézi, hogy merre mennek. Látja, amint az Egyetem-utcaán tartanak, a jogi egyetemnek már azt is tudja, nem hiába fordult meg náluk annyi jogász az utóbbi időben. Hirtelen elhatározással futásnak ered, megelőzi a férfiakat. Az egyetemmel szemben, az utca tulsó oldalán húzódik meg. Sapkáját leveszi fejéről, nehogy itt, ahol felismerhetnék őt is, szokatlan fej-díszét is, felűnést kelt-

sen. A diákok tízes csoportokba verődve állnak a járda szélén, úgy várják a Szabadság apostolait és mikor megérkeznek, levett kalappal hallgatják végig a tizenkét pontot és a szabadság első szövegét a Talpra Magyar! Az utcán lassan megszűnik minden forgalom, az emberek megállnak, sáznak, összehajolnak. Ki érzi az esőt, a kora tavasz hideg szelét, amely átfúj a ruhán és beleveszi az izmokba az ölmos nedvességet? Julia sem érzi a hideget, csak azt tudja, most az ő versük következik.

A hatfőnyi csapat, mely a Pilyax kávéházból elindult, több-százfőnyi tömeggé nőtt ezalatt.

A fekete hajú, nyulánk nőalak már nem követi őket, Jóval előbb elindult, mert most már úgyis tudja, merre mennek, tudja, hogy a jogászok után az orvostanhallgató ifjúság megnyitkozása következik és mert lánykori barátja, Fáy Irma szemében lakik az újjávilágutcai egyetemmel elhatározás, hogy az ő ablakából fogja az ünnepséget végigmézni.

Szaladva jut el a szürke, emeletes ház, felrohan az emeletre, bekopog és engedélyt es várva az ablakhoz lép és kinyitja. Arcába csap a hús, tavaszi-eső jüta és lentől már hallja is a hangot, ahogy felzúg az orkán, melynek mindenét el kell söpörnie, ami rothadásra, korhadásra van ítélve: »A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk.«

A tömeg közben ellepte a járdát és a kocsiutat, Fáyok ablaka alatt is sűrű sorokban állnak és amikor a vers utolsó sorai elhangzik, Julia kinyitja a tarsolyát, melyet eddig hóna alatt szorongatott és a nemzeti színű csokrocskák, mint megannyi virágszirom, kezdenek szállani a levegőben és ahogy szállnak, szállingóznak lefelé, az emberek elkapják őket és kalapjuk mellé vagy a szívükre tűzik.

Az élelmezés tart, sőt egyre nő. Julia szeretné még így elnézni őket, de tudja, hogy akik messzire akarnak jutni, nem állhatnak meg sokáig egy helyen. Ő is indul, hiába tartóztatják. Annyi időt vesz csak magának, hogy Irma egyik rokonával elsőnek megküldje Budára a nagy esemény híret. Mire az utcaóra ér, már elindultak. Beáll az ujjongó, éljenző tömegbe; munkások, diákok, költők, ifjú rajongók közé. Azt se tudja, merre mennek, csak megy, — e-menne velük a világ végére is. A Landerer és Heckenast nyomda előtt leáll a kocsiforgalom, 1848 március 15-én nincs helye Pesten csak a Szabadság követőinek. Szeretne bejutni a nyomdába, szeretné látni, hogyan nyomtatják ki az ő igét, de hátul áll és meg kell elégednie egy hideg lépcsőfokkal, amelyre leülhet és megvárhatja amíg a nagy művel elkészülnek. Órák múltak el így. A frigiai sapka gyűröttre ázott a kabátka alatt. Kivenné, hogy megsimogassa, de fél a feltűnéstől, attól, hogy felismerik. Aztán mégis kinyitlik az ajtó. Százával szórják a nyomtatott igét a várakozók közé. Szétkapkodják, olvassák és amikor Petőfi és társai megjelennek a hevenyében ácsolt emelvényen, hogy egymásutól szóljanak a néphez, olyan őrzöngő lelkesedés vesz erőt mindenkin a tömegben, hogy Julia nem bírja visszataratani meghatottságtól kibuggyanó könnyeit. A tizenkét pont lapja pedig kézről-kézre jár, simogatják, esökolgatják a magyar sajtószabadságnak ezt az első megelvénedett szimbólumát.

Julia nem várhatja meg az ünnepség végét.

Dobogó szívvel, kipi-rult arccal ér lakásuk elé, be akar fordulni a kapun, mikor — senki se tudja ma se, honnan jöhetett — valahonnan lába elé dobnak egy szál virágot. Piros róza az, nemzetiszín szalaggal átkötte, papírszeletkével levelei között és a papírszeletkén néhány girbe-gurba felü: »Március 15. nagy-asszonyának, Petőfi hitvesének, a Szabadság veteránja.« Este, mikor a Nemzeti Színházban megjelentek, Szendrey Júlia azóta annyira híressé lett frigiai sapkáján és a szál róza virított és ezt viselte a szíve felett a köllő is, amikor utolsó útjára indult.

